

LINYOLA, MESTRES I ESCOLES (1746-1950)

per Tòn Solé i Bonet

L'escrit pretén donar una visió general de l'ensenyament i del “fer de mestre” a Linyola des de la meitat del segle XVIII fins la meitat del segle XX. Els diferents escenaris històrics d'aquests dos segles que van emmarcar les actuacions dels governants de torn en els temes educatius no es descriuran, atès que en aquest article es pretén posar l'accent en el continuu de dificultats i conflictes que van patir els mestres i les mestres per dedicar la seva vida a instruir i alfabetitzar el país.

És palpable com la societat menystenia l'ofici de mestre, abocat a una realitat personal i social desgraciada i desconsiderada, tan ben descrita en la dita que ha perdurat al llarg dels temps “*passar més gana que un mestre d'escola*”. Altrament, si entenem els conflictes com una situació de disputa o divergència en la qual hi ha contraposició d'interessos, necessitats i valors, el conflicte esdevé quotidià i forma part de la relació entre les persones. El problema no són els conflictes, sinó la manera de gestionar-los i resoldre'ls. Si es resolen positivament, serveixen per al creixement i progrés individual i col·lectiu o, en cas contrari, per la involució.

La història de l'ensenyament de Linyola és plena de dificultats i conflictes però sobre tot és plena d'esforços dedicats a millorar l'educació dels seus habitants.

La primera referència documentada de l'ensenyament de Linyola és de l'any 1746. El 4 de març, els regidors de l'Ajuntament congregats a la rectoria acorden contractar un mestre de primeres lletres “... *per lo aprendre de llegir i escriure i Gramàtica, també per la bona direcció y educació de la doctrina cristiana ...* ” i contracten Francesc Oriola, un clergue.

Les funcions encomanades són:

1. Tenir l'escola oberta tots els dies de l'any a les hores acostumades, excepte els dies de festa.

2. Ajudar obligatòriament el rector en les processons públiques i els oficis litúrgics de les completes i vespres de les dotze festes de l'any.
3. Resar el rosari totes les tardes, a posta de sol, a l' altar de la Verge del Roser.
4. Atendre malalts i agonitzants, si el cridaven.
5. Assistir a tots els funerals com a cantor. Si el funeral se celebrava en hores d'escola, no tenia cap obligació d'assistir-hi.
6. Tenir cura del rellotge de la vila.

El sou per tot l'any era de vuitanta-cinc lliures que se li pagarien en tres vegades.¹

Passats cent anys, al 1847, es publica el *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de ultramar*, de Pascual Madoz, que assenyala que Linyola tenia 150 cases i una escola de primeres lletres a la qual hi anaven uns 50 nens. L'assignació era de 1100 rals més 15 quarteres de blat que havien d'aportar les famílies dels nens que anaven a l'escola.² El mestre responsable d'aquella escola era Antoni Martínez.

Al setembre de 1853 el mestre, Joaquim González, cobrava un sou de 2000 rals. Per motius desconeguts renuncià a la plaça i fou substituït per Joan Josep Voltas, mestre i veí de Tàrraga. Amb les mateixes condicions econòmiques que el seu antecessor exercí fins al mes d'abril de 1857, any en què es publicà la Llei d'Instrucció Pública, coneguda com Llei Moyano. Aquesta Llei pretenia normalitzar l'obligatorietat de l'escolarització i tots els pobles de 500 ànimes havien de disposar de dues escoles, una per a nens i una per a nenes. L'escola de nenes de Linyola es creà el curs següent i es contractà la mestra Antonia Gomà.³ Quan Joan Josep Voltas marxà de Linyola, Pere Peguera es féu càrrec de l'escola pública dels nens durant 15 anys.

Posteriorment ocupà la plaça de mestre Esteve Figuera Suñé, fill del poble i de família de mestres. El Sr. Figuera va ser mestre de Linyola gairebé vint anys, del 1872 al 1891, fins que es jubilà. Durant uns anys va compaginar el fer de mestre amb el càrrec de secretari de l'Ajuntament. Començà cobrant 650 pessetes anuals, pagades amb fons municipals, amb la casuística pròpia d'aquell temps en què les arques dels ajuntaments acostumaven a estar buides i, sovint els mestres, a més de cobrar poc, cobraven tard. Quan Esteve Figuera entrà de mestre, l'aportació del panet setmanal dels alumnes es substituï per diners. En el document "*...el repartimiento que ha formado la Junta local de Primera Enseñanza, en unión del Sr Maestro, para el cobro de las retribuciones que este debe percibir de los*

1) Esteve MESTRE ROIGÉ, *Història de Linyola* (Lleida, 1987), pàg. 125-126.

2) Les quarteres de farina, més endavant, es van substituir per un panet setmanal.

3) ACPU, Fons Ajuntament de Linyola. Acta del ple de 12 de desembre de 1858.

niños conceptuados pudientes en el año de 1875 i 1876, con arreglo a las circulares de 16 d'octubre i 19 de novembre de 1866"⁴ hi ha la relació dels 17 alumnes que havien de pagar-li 87 pessetes l'any.

En aquesta època, el fer del mestre consistia en impartir les matèries de la doctrina cristiana, ensenyar a llegir i escriure, nocions bàsiques d'aritmètica, gramàtica i agricultura i en aplicar una metodologia memorística i repetitiva en un clima estrictament disciplinari. Atenent els informes dels inspectors de Primera Ensenyança, la qualitat pedagògica del mestre Figuera va anar de més a menys.

En tenim constància per l'informe favorable que redactà l'Inspector de Primera Ensenyança, Francisco Romero, després de realitzar la visita a l'escola a final de curs:

"...he visto con verdadera satisfacción el buen estado de educación e instrucción en que se encuentran sus discípulos, debido al excelente método que el profesor emplea en la transmisión de los conocimientos..."

Anys més tard, aquesta valoració positiva es transformà en negativa. L'Inspector, Luís Sta Maria i Gil, en el seu informe fa un llistat de les mancances detectades, entre altres:

*"...se notó falta de lenguaje a los alumnos", "Los niños leen con poca naturalidad", "...Se notaba falta de teoría en la aritmética..."*⁵

Sembla ser que el bon mestratge del Sr. Figuera havia minvat. L'informe de l'Inspector corroborava les valoracions de la Junta Local de Primera Ensenyança, que cada sis mesos, la primera quinzena de juny i primera de desembre, anava a l'escola a fer un control dels coneixements de l'alumnat i a l'acta de 27 de juny de 1885 hi trobem escrit que el nivell dels alumnes grans era regular i els de 6 a 9 anys mostraven molt retard. Un membre de la Junta va demanar a un alumne que fes una multiplicació senzilla a la pissarra i el mestre va al·legar que no la podia fer perquè "*passaven a les divisions*". Es va demanar per l'alumne més avançat de la classe, a qui li varen preguntar per la capital d'Espanya i no ho va saber contestar i a la pregunta de quina era la capital de província tampoc. El mestre va justificar que ell no ensenyava ni Geografia ni Història.

Esteve Figuera es jubilà i la seva plaça l'ocupà el mestre Joan Lles Segarra, qui va modificar la dinàmica de l'escola i fou un revulsiu positiu per a l'ensenyament de Linyola. Posà en pràctica el mètode Lancasterià o mutu, agrupant per nivells

4) ACPU. Ajuntament de Linyola. Fons Ensenyament.

5) AUB. Fons Ensenyament. Expedient 02.19.5.5.2

els més de 100 alumnes de diferents edats que tenia a la classe i els més avançats s'encarregaven d'instruir la resta, sempre sota la seva supervisió. Al juny de 1892, la Junta Local de Primera Ensenyança qualificà de molt bons els resultats dels exàmens dels alumnes. Aquesta metodologia, defensada per pedagogs progressistes del moment, es va generalitzar arreu del país atès que era molt apropiada per a les escoles unitàries amb una matrícula tan elevada.

Tot i la voluntat renovadora del mestre Joan Lles, la massificació dificultava molt la seva bona feina, arribant a l'extrem que a l'any 1908 es negà a admetre l'alumnat de 6 anys. Tenia 164 alumnes matriculats i per normativa i per higiene la classe només tenia cabuda per 125; a més, no hi havia bancs per a tots i això comportava un gran desordre.

La negativa no agradà a les famílies, que varen queixar-se a l'Ajuntament de la poca col·laboració del mestre. Però els membres de la Junta Local van atendre els seus arguments i acordaren fer una instància al Sr. Ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts demanant dos auxiliars, un per a l'escola de nens i un per a l'escola de nenes, i la construcció de més bancs. La petició va ser concedida i representà una millora, però la problemàtica de la massificació no es resoldria fins aconseguir la transformació de l'escola unitària en graduada.

El bon mestratge de Joan Lles també anà minvant amb el pas dels anys. Al febrer de 1921, el mal funcionament de l'escola era tan clamorós que vint-i-set pares de família presentaven al rector de la Universitat de Barcelona una denúncia contra el director Babil Pérez Ascasio i el propi mestre Joan Lles Segarra, argumentant que l'ensenyament havia retrocedit de manera lamentable. Acusaven els dos mestres de faltar molts dies a la feina i quan hi anaven ho feien a l'hora que volien i no es cuidaven de donar classe, sinó que dormien o bé preniën el sol a la porta d'entrada, explicant als alumnes ruqueries i fins i tot fent actes contraris a la bona moral i els bons costums. Els denunciants ho atribuïen a la seva edat avançada i a les diverses malalties que patien; consideraven que no estaven capacitats per desenvolupar el magisteri amb normalitat. Per tot plegat, la Junta Local de Primera Ensenyança sol·licitava a l'Inspector en Cap de Lleida que, sense sancionar-los, els retressin de la docència. De les tres classes que hi havia, solament funcionava normalment la del mestre Bonaventura Mir, del qual els linyolencs no en tenien cap queixa.

En la memòria que el Sr. Lles adreçà a la Junta Local de Primera Ensenyança reconeix el seu precari estat de salut i l'atribueix a l'excessiu treball que ha dedicat a instruir els alumnes sense cap auxiliar. Algun any, la matrícula superava els 182 alumnes. Tanmateix, comenta que sempre havia tingut força èxit en la seva labor, com ho demostren els premis rebuts des de la Superioritat. Es queixa de

l'absentisme dels alumnes, de la poca importància que donen moltes persones a l'ensenyament, deixant que els seus fills passin setmanes senceres sense el més mínim material per treballar a classe i de la manca de recolzament d'alguns pares al mestre, desvirtuant els seus actes.

A l'agost de 1921, Joan Lles Segarra és destinat a Manresa i la seva vacant l'ocupà el mestre Pedro Tobeñas Rodríguez. Babil Pérez continuà fins l'any 1928, que es traslladà a Alhama d'Aragó.

LES MESTRES

Tal com s'ha esmentat anteriorment, la primera mestra que exercí a Linyola fou Antònia Gomà (1859-1861). Seguiren Maria Sala Fusté (1861-1879), Vicenta Miranda Mauri (1879-1880). Maria Bollo Farrera (1880-1881), Elisa Ricart Sol (1881-1882), Raimunda Pou Mota (1882-1885), Casilda Grau Baells (1885-1891), Avelina Arderiu Valls (1891-1892) i Victòria Anguera Baseda (1892-1921).

A les actes de la Junta Local de Primera Ensenyança es posava de manifest que alguna d'aquestes mestres va mostrar poca competència pedagògica i les famílies estaven preocupades per la mala educació que rebien les seves filles. Al juliol de 1879, els membres de la Junta Local corroboraven la mala educació de les nenes, atribuïble al mal exemple de la mestra. En l'acta d'agost s'explicita que la mestra Maria Sala Fusté era de vacances sense l'autorització corresponent i quan li van preguntar per què incomplia la normativa, va argumentar que estava malalta, però tot el poble sabia que no era veritat perquè cada vespre se la podia veure prenent la fresca. Passades les vacances d'estiu, s'acabava el mes de setembre i l'escola continuava tancada. Les autoritats locals van fer la denúncia corresponent i l'Inspector de Primera Ensenyança visità l'escola informant a la Junta Local que l'escola de les nenes estava completament abandonada, sense cap tipus de material i no havia pogut fer els exàmens corresponents per l'absència de les nenes. Aquesta absència l'atribuïen a la desconfiança de les famílies cap a la mestra, principalment per la conducta poc satisfactòria que mostrava davant de les alumnes. També manifestà la seva sorpresa pel desconeixement de la mestra respecte a l'obligatorietat de tenir els llibres de matrícula, el de classificació, la llista de presències, el registre de la correspondència oficial i el llibre de comptabilitat. Li demanà que presentés la dimissió si no volia que se li obrís un expedient. El 2 de novembre arribava a Linyola una nova mestra: Vicenta Miranda Mauri.

El tres cursos següents es van caracteritzar per la mobilitat de les mestres. Cada curs n'hi hagué una de diferent, fins la incorporació de Casilda Grau Baells que, al gener de 1885, permutà la seva plaça de Palau d'Anglesola amb la mestra de Linyola, Raimunda Pou, i exercí de mestra durant 6 anys.

El seu inici fou poc exitós. En els controls dels coneixements de les alumnes, realitzats per la Junta Local de Primera Ensenyança, s'adonaren que les nenes no parlaven en castellà, feien moltes interferències entre castellà i català. Evidentment, li exigiren que ho corregís quant abans millor i la mestra Casilda Grau els demanà benevolència, ja que feia quatre mesos que era al poble i n'havia passat dos malalta.

L'estada de Casilda Grau a Linyola passarà per èpoques difícils. Les penúries econòmiques esdevingudes per un migrat sou, cobrava 625 pessetes anuals, i els endarreriments en pagar per part de l'Ajuntament foren causa d'algun que altre mal de cap per a la mestra. A l'abril de 1888, el pastisser de Linyola, Juan Albiol, presentà una demanda al Jutjat de Pau contra la mestra reclamant el pagament de les 91 pessetes que li devia des de feia temps, per la compra de pa i farina de segó. Casilda Grau reconeixia el deute i argumentava que no havia pogut pagar per culpa de no haver cobrat amb regularitat el sou que com a mestra tenia assignat i també "*... por las infinitas atenciones que experimenta para la subsistencia de si y de su familia.*"⁶

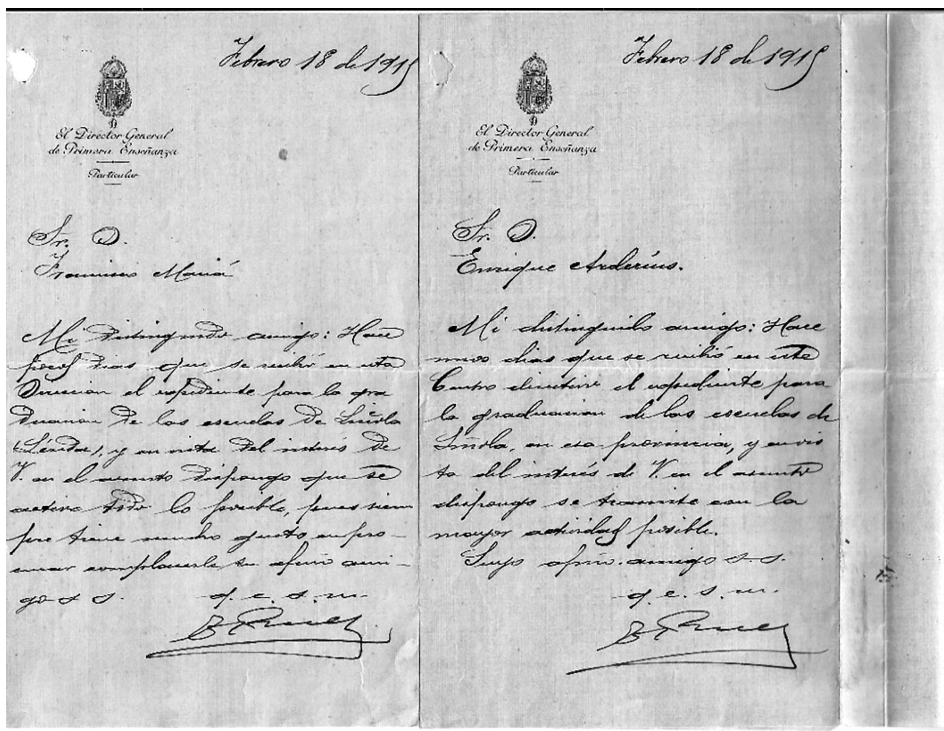
A l'agost de 1891 passà a Benavent de Lleida i provisionalment ocupà la seva plaça la mestra Avelina Arderiu Valls, filla del poble, fins a acabar el curs 1891-1892 que es féu càrrec de l'escola la mestra Victòria Anguera.

Una mestra interessant fou Victòria Anguera, que exercí de mestra de Linyola 30 anys, de 1892 a 1922. La memòria del curs 1913 – 1914, presentada a la Junta Local de Primera Ensenyança, dona fe del seu compromís amb el fer de mestra, reivindicant i aportant solucions a la problemàtica de la massificació, sempre amb la finalitat de poder dur a la pràctica la pedagogia moderna. Posa de manifest la seva voluntat de potenciar les capacitats de les nenes, impartint els coneixements per saber llegir, escriure i comptar, més els continguts de geografia, història, dibuix, fisiologia, etc. , més enllà de la costura i les feines de la llar. Substituí els exàmens de final de curs per una exposició dels treballs de les alumnes, d'acord amb la Llei de 5 de maig de 1913.

Manifesta que té una matrícula de 170 alumnes, de les quals 30 han après molt, 40 han après el més essencial i les 100 restants solament han après els mínims de les matèries impartides i deixen molt que desitjar. L'assistència ha estat d'una mitjana d'un 60 % de les alumnes i considera impossible ensenyar en els principis de la pedagogia moderna, assegurant que amb tres mestres més, els resultats haguessin estat millors.

Victòria Anguera explica que va aplicar sempre els coneixements a la pràctica, a part de l'educació física i els coneixements que s'adquireixen en les excursions a l'aire lliure. El seu bon saber fer de mestra demostra com un bon o mal mestre

6) ACPU. Ajuntament de Linyola. Fons ensenyament.

Correspondència del Director General de Primera Ensenyança adreçada a Francesc Macià i a Enric Arderiu. Febrer de 1915. Font: ACPU

pot acabar sent determinant en la formació de les persones i la culturització d'un poble.

La demanda de més mestres es materialitzarà quan es graduen les escoles. Les dues unitats noves, les van ocupar les mestres Pilar Mestre Martí, Carme Vesa Fillat i Teresa Vila Arrufat.

GRADUACIÓ DE LES ESCOLES

Les consideracions exposades per la mestra Victòria Anguera i l'enfrontament del mestre Joan Lles amb les famílies per no admetre els alumnes de 6 anys, responien al comú denominador de l'excés de matrícula.

La massificació d'alumnes era una constant i el curs 1913-1914, els mestres es continuaven queixant a l'Ajuntament de la impossibilitat d'instruir adequadament els més de 200 alumnes que tenien al seu càrrec. L'Ajuntament, amb Sebastià Tella d'alcalde, es féu ressò de la queixa i, en les actes de gener i juny de 1914, consta l'acord de demanar al Director General de Primera Ensenyança la graduació de les escoles. Per fer-ho efectiu, es buscà el suport de persones políticament i culturalment influents. Una d'elles fou Enric Arderiu Valls, fill de Linyola. Gràcies

a les seves gestions, l' Inspector de Primera Ensenyança, Joan Llàrena, assegurà a l'alcalde la voluntat de la inspecció de demanar la graduació de les escoles, però exigí un dipòsit de 2000 ptes. en un compte de Lleida, com a garantia de que es realitzaran les reformes necessàries a l'edifici escolar. Altres personalitats van intervenir en les gestions, el senador Josep Agelet, el comte de Vinatesa, el comte de Romanones, el diputat per Balaguer Felip Rodés o el senador Emili Junoy. Enric Arderiu implicà el seu amic Francesc Macià, qui recomanava per escrit al Director General de Primera Ensenyança la graduació de les escoles. El 13 de setembre de 1915, es publicava la Reial Ordre de la conversió de les escoles unitàries en graduades. Això representava que l'escola dels nens i la de les nenes passarien a tenir tres unitats cadascuna. Els primers mestres destinats a ocupar les noves vacants eren interins, amb una mobilitat considerable. Fins al curs 1919 – 1920 van passar-hi fins a set: Miquel Major, Maties Bonjorn, Pere Camarasa, Manel Messeguer, Manel Brunet, Babil Pérez i Bonaventura Mir. Les dues vacants de l'escola de les nenes van tenir més estabilitat amb les tres mestres Pilar Mestre, Carme Vesa i Teresa Vila.

L'encert de tenir les escoles graduades permetia als mestres fer un ensenyament més eficient a l'alumnat i aviat es van comprovar els resultats. Al desembre de 1920, els alumnes presenten un excel·lent treball de fi curs i l'Ajuntament, a proposta de la Junta Local de Primera Ensenyança, decideix pagar 100 pessetes als mestres Bonaventura Mir i Manel Brunet i a la mestra Victòria Anguera, i a la mestra Teresita Vila 75.

Cal remarcar que Linyola va ser dels primers pobles de les comarques lleidatanes en tenir les escoles graduades.

ESCOLES PRIVADES

A finals del s. XIX i començament del XX, el sector públic es caracteritza per tenir una elevada quantitat d'alumnes sense escolaritzar o d'irregular assistència dels escolaritzats, manca de condicions higièniques i materials dels edificis escolars i dèficits de recursos pedagògics, juntament amb la baixa consideració personal i social que es tenia dels mestres de Primera Ensenyança. I, a la Catalunya rural, s'hi afegia la problemàtica de l'ensenyament en castellà a l'alumnat de parla catalana.

Aquesta realitat social potencià la implantació d'escoles privades arreu i també als pobles del Pla d'Urgell. De Linyola tenim documentat que el 13 de setembre de 1902, el mestre Antoni Bonell Salvia, de 54 anys, sol·licità autorització al Rector de la Universitat de Barcelona per obrir una escola elemental al carrer Domingo Cardenal, número 7, amb capacitat de 40 alumnes.

Posteriorment, l'any 1913 el Rector de la Universitat de Barcelona autoritza el mestre Delfí Ortiz Solsona, nascut a Bellcaire, a obrir una escola no oficial

per a 40 alumnes al segon pis de casa seva, situada al Carrer Castell, coneguda com casa “La Morena”. El centre es deia “Escola” i feia classes tots els dies de la setmana, menys el diumenge, amb horari de 8 a 11 del matí i de 2 a 5 de la tarda.

El reglament de l'escola reflecteix els principis pedagògics basats en els nous corrents de la pedagogia moderna. El mestre Delfí Ortiz utilitzava les sortides quinzenals *“Con el objeto de estudiar la geografía del país, la flora y la fauna i proporcionar mayor desarrollo del niño se harán excursiones quincenales, y las extraordinarias que el maestro considere.”*⁷

El bon fer del mestre està descrit en l'acta de 21 de març de 1914. La Junta Local es va presentar a l'escola privada de Delfí Ortiz Soler per fer un examen a l'alumnat sobre aritmètica, lectura, escriptura, geometria, dibuix, geografia, gramàtica i anàlisi gramatical. Els resultats van ser molt satisfactoris. Així mateix, al 1915 un alumne de l'“Escola”, Josep Oriol, obtingué el premi d'honor en el III Concurs Nacional de Història Catalana, organitzat per l'Associació Protectora de l'Ensenyança del Català. La dotació del premi era de 175 pessetes.

La graduació de les escoles públiques restà alumnes a l'“Escola”, que hagué de tancar l'any 1918. El mestre Delfí Ortiz marxà a La Fuliola, on creà una nova escola.

Sabem d'altres mestres que van obrir escoles privades a Linyola: al 1923 Josep Clua Mangela demana autorització per obrir-ne una a la planta baixa de l'edifici de la Plaça del Castell, núm. 48. L'escola es dirà *“Colegio San José”*. El mateix any, en Ramon Boreu Llorens dirigia una altra escola privada i al 1928, Salvador Civit Novell obrí una escola privada amb 10 alumnes.

L'ESCOLA DE MONGES

Les escoles de congregacions religioses han tingut una presència destacada en la majoria dels pobles del Pla d'Urgell. Estaven ben considerades per un sector del poble i un gran nombre d'alumnes varen assistir a les seves aules, sent educades i instruïdes per les monges. A Linyola, la congregació de les Germanes Agustines Missioneres d'Ultramar va crear al 1913 la que seria l'escola de les monges, a la casa que Raimunda Soldevila els havia deixat en testament. Deu anys més tard es féu càrrec de l'escola l'orde de les religioses de la Sagrada Família. Aquest col·legi va estar obert al poble durant 45 anys.

En el període de la Segona República van haver de paraitzar la seva activitat pedagògica en aplicació de la Llei de Congregacions Religioses. Es confiscà l'edifici i s'utilitzà per posar-hi dues classes, una de nens i una de nenes, que depenien directament de la Generalitat de Catalunya. Era una escola del Consell de l'Escola

7) AUB. Fons Ensenyament. Escoles no oficials. Ref. 02_20_3_8_4

Nova Unificada (CENU). L'Ajuntament assumia el manteniment de l'edifici escolar i les despeses de llum, aigua, calefacció, neteja i personal subaltern i la Generalitat de Catalunya tenia l'obligació de la provisió dels mestres.⁸

Acabada la Guerra Civil, les monges recuperen el seu edifici i al 1940 fan reformes amb el suport dels donatius de veïns de Linyola. L'escola es tornà a obrir amb les monges Joana Arcaz Oliva de 60 anys, d'Àreu (Osca), Anna Regant Moset de 41 anys, de Vilajuïga, Leonor Bellera Muge de 60 anys, de Menàrguens, i Irene Herrero Vlass, de 64 anys, d'Albelda.

Al 1968 la congregació tancà definitivament l'escola. Socialment s'estava qüestionant el control de la religió sobre tots els àmbits de la vida, les noves generacions s'anaven allunyant de la religió catòlica i les seves pràctiques i en l'àmbit rural tingué una forta repercussió sobre la continuïtat de les escoles religioses, que es concretà en una reducció considerable de la matrícula i van ser insostenibles.

L'ESCOLARITZACIÓ EN TEMPS DE LA II REPÚBLICA⁹

En la transició de la monarquia a la Segona República, l'ensenyament de Linyola estava a càrrec dels mestres Josep Carrera Tribó, Salvador Alapont i Francisco Martínez i les mestres Marcelina Mas Plana, Adela Planes Mistral i Pilar Palou Periel i de l'escola de monges.

El director de l'escola pública de nens era Josep Carrera Tribó, mestre de Linyola des d'octubre de 1923. Atenent els informes de l'alcalde, el mossèn i la guàrdia civil inclosos en el seu expedient de depuració, queda explicat que en general era una persona molt ben acceptada al poble. L'alcalde Carles Mas manifestava "*És muy apreciable por todos los vecinos, teniendo en cuenta su inmejorable reputación*".¹⁰ Un alumne seu, Marià Forroll, també el recorda com una bona persona, tot i que comenta amb certa ironia que alguns alumnes el criticaven sovint dient "*...sempre està igual, sempre mos explica històries de les seues...*". sembla ser que al Sr. Carrera li agradava explicar històries de les seves caceres i del dia a dia, i tant Marià Forroll com altres companys ho trobaven molt interessant.

L'1 de juliol de 1928, el mestre Salvador Alapont Sanz arribà a l'escola de Linyola. L'any 1932 la Generalitat de Catalunya el becà, juntament amb cinc mestres més del Pla d'Urgell, per assistir a l'Escola d'Estiu realitzada entre el 27 de juliol i el 28 d'agost a la Universitat Industrial de Barcelona. Cessà de l'escola de Linyola el 23 de setembre de 1934, moment en què passà a Sallent.

8) DOGC de 18 de febrer de 1938.

9) Més informació al llibre: Esteve MESTRE i Ton SOLÉ, *Escoles i mestres de la Segona República al Pla d'Urgell*. Arts gràfiques de la Diputació de Lleida (Lleida, 2018).

10) AGA. IDD (05)001.019, caja 31/17614, exp. 2084-9.

Alumnes de l'escola de Linyola amb el mestre Pau Cornudella. 1936. Font: Barret Picat

L'altre mestre fou Francesc Martínez Grau, nascut a Granyena de Segarra. Obtingué el títol de magisteri al setembre de 1928 i el seu primer destí fou Linyola, on es casà i, malgrat que cessà el 12 de maig de 1930, hi establí la residència. Al gener de 1939 fou apartat del cos de magisteri i es dedicà a fer repassos fins al 1960. Es donà la circumstància que el seu fill jugava amb el CF Balaguer, sota les ordres d'un entrenador falangista, que, en assabentar-se de la situació del pare, pogué fils perquè pogués tornar a fer de mestre. Després de superar les oposicions restringides de 1960, Francesc Martínez fou nomenat mestre propietari provisional de l'escola del Palau d'Anglesola. Es jubilà l'1 d'agost de 1987 sent mestre de Castelló de Farfanya.

La innovació i la renovació pedagògica de Linyola arribà amb mestres joves com Pau Farrús, Josep Cornudella o Josefa Mora, que van donar nous aires a l'escola amb una pràctica educativa que tenia l'alumne com a centre de l'escola. Van modificar l'organització i el funcionament de les classes i els seus alumnes ho recorden com un canvi qualitatiu important. El testimoni de Sisco Coll Bonjorn, nascut al 1925, ho manifestava d'aquesta manera *"Amb el Sr. Cornudella i el Sr. Farrús això es va canviar, fèiem coses que no havíem fet mai. A l'escola d'abans solament mos ensenyaven a llegir i escriure i poca cosa més, quan va arribar el Sr. Farrús va començar a ensenyar geografia, història, ... però no sabíem res, no mos ho havien ensenyat mai."*

Les escoles de les nenes van viure les innovacions i la renovació pedagògica de la mà de les mestres Pilar Palou, Carme Mora, Adela Planes i Josefa Mora.

Pilar Palou Periel exercí de mestra de l'escola de Linyola del maig de 1931 a l'octubre de 1934. Tot i que la consideraven contrària a la religió catòlica i se l'acusava d'atea, no fou sancionada pel règim franquista.

Adela Planes Mistal fou mestra de Linyola des de 1931 a 1934. Casada amb Pau Cornudella, també mestre de Linyola, amb qui compartia el compromís amb els valors republicans i amb la renovació de l'escola. Propera a la ideologia de les esquerres, fou sancionada amb la inhabilitació per a l'ensenyament. El 1947 fundà a Barcelona una acadèmia particular, amb el nom de "Cultura", en la qual també treballà el seu marit.

Maria Giné Rosinach, filla de Juneda, exercí de mestra a Linyola des de novembre de 1931 fins a desembre de 1943. La Comissària d'Ordre Públic de Lleida l'apartà del magisteri a l'agost de 1936 per la seva desafecció a la República. A l'octubre de 1939 fou rehabilitada i s'incorporà a l'escola de Linyola.

Teresa Capdevila Adué prengué possessió de l'escola de Linyola el 31 de juliol de 1934 i cessà el 31 de desembre de 1939, data en què passà a Les.

Carme Mora Montané estigué de mestra a Linyola del setembre de 1931 al febrer de 1934, que anà a fer de mestra a una escola del Patronat Escolar de Barcelona. Se l'acusà d'actituds en contra de la "Causa Nacional" i la sancionaren amb suspensió de sou i feina durant dos anys i trasllat dins de la província.

Josefa Mora Solé acabà els estudis de magisteri a l'octubre de 1931 i al novembre de 1934 prengué possessió de l'escola de Linyola. A l'abril de 1938 abandonà l'escola perquè es tancà, atès que Linyola estava a primera línia de combat i "*las fuerzas rojas*" utilitzaren l'escola per a serveis de guerra. Se l'acusà de ser d'esquerres i simpatitzar amb el Front Popular. L'alcalde i la guàrdia civil deixaven constància que havia posat el cartell de "Escola Proletària" a l'exterior de l'escola i a la seva classe hi penjà una fotografia de la militant comunista i miliciana de la Guerra Civil, Lina Òdena.¹¹

Tots plegats, homes i dones, foren mestres compromesos amb els principis republicans que van maldar per tenir una escola democràtica, laica, única i racional, en la qual el coneixement científic estigues per damunt dels dogmatismes i creences, s'havia d'aprendre de les coses de la vida (Decroly) amb l'observació, l'experimentació i la comunicació del que s'ha après, promoure les relacions entre els iguals i el compromís amb l'entorn (Freinet). La Pedagogia Activa en què es basava la pràctica escolar va fer créixer el recurs educatiu dels espais oberts, promovent l'interès per la natura amb la pràctica de l'observació, l'experimentació i el coneixement de l'entorn.

11) AGA. Expedient de depuració. IDD (05)001.030. Capsa 32/12713. Exp. 236-8.

El primer Ajuntament republicà de Linyola ben aviat demostrà la seva voluntat de potenciar els nous aires de l'escola i al 1931, seguint les directius del govern, entre altres coses, decidí crear una biblioteca a l'edifici de les escoles destinant un pressupost de 175 pessetes per la compra de llibres a la llibreria Dalmases de Mollerussa.

El 1937 l'alcalde, com a President de la Junta Local de Primera Ensenyança, adreçà una sol·licitud a la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya demanant un mestre més. Tot i tenir 8 mestres públics, la massificació a les aules era elevada, hi havia 395 alumnes matriculats, i la previsió era que augmentés amb l'arribada dels refugiats d'arreu del territori espanyol.

La Guerra Civil i la instauració de la dictadura franquista van estroncar de soca-rel l'escola republicana i l'objectiu de formar ciutadans educats en llibertat i democràcia quedà soterrat.

El daltabaix de la Guerra Civil provocà que mestres de les zones en conflicte fossin traslladats a poblacions que encara estaven sota el domini dels republicans. Un exemple és el mestre de Linyola, Miquel Poch Prat que per ordre del conseller de Cultura, Pi i Sunyer, al febrer de 1938, s'hagué de traslladar a Solsona. Aquest trasllat obeïa a l'ordre segons la qual els mestres que actuaven en grups escolars de zones que havien estat evacuades per l'arribada de les tropes franquistes poguessin continuar la tasca de mestres en llocs on hi havia vacants.

ELS SALARIS

Històricament la professió de mestre d'Ensenyament Primari ha estat marcada per la penúria econòmica i cultural. Els primers mestres de Linyola havien de fer d'altres treballs per complementar els 1100 a 2000 rals que cobraven a l'any, tot i comptar amb les aportacions de les quarteres de farina o el panet setmanal dels alumnes.

La Llei de 1857 introduí millores importants a tot el sistema educatiu i reglamentà els sous dels mestres propietaris en funció del cens dels habitants de la població on s'exercia. Als pobles de menys de 1.000 habitants tenien un sou assignat de 625 pessetes anuals, com és el cas del sou que cobrava el mestre Esteve Figuera. A la mestra Maria Sala de Novell li corresponia les 2/3, d'acord amb la normativa existent i per tant el seu sou era de 416,25 pessetes. Aquesta injustícia i discriminació de les dones s'acabà amb la Llei d'anivellament salarial de 1883.

L'aportació en espècies de l'Ajuntament o de les famílies per complementar el salari es substituï per una quantitat en metàl·lica, però a Linyola, solament entre una quarta i una cinquena part de l'alumnat podien pagar.

El curs 1875 – 76 de l'escola de nens, 17 pagaven 87 ptes.
El curs 1875 – 76 de l'escola de nenes, 17 pagaven 123 ptes.
El curs 1876 – 77 de l'escola de nens, 18 pagaven 171 ptes.
El curs 1876 – 77 de l'escola de nenes, 20 pagaven 124,5 ptes.
El curs 1879 – 80 de l'escola de nens, 34 pagaven 175,20 ptes.
El curs 1879 – 80 de l'escola de nenes, 28 pagaven 125,35 ptes.
El curs 1880 – 81 de l'escola de nenes, 25 pagaven 180,59 ptes.

Aquesta quantitat a pagar anualment per cada alumne depenia de la contribució que la família pagava a l'Ajuntament, com queda reflectit en el document del 7 de maig de 1885. La Junta Local de Primera Ensenyança acorda que a partir d'aleshores les quotes a pagar pels alumnes serien:

Els pares que pagaven la contribució entre 5 i 10 ptes. pagarien 25 cts. al mes.
Els que paguessin entre 12,25 i 25 ptes. pagarien 50 cts. al mes.
Els que paguessin entre 25 i 50 ptes. pagarien 75 cts. al mes.
I els que paguessin més de 50 ptes. pagarien 1 pta. al mes.

Quan a l'any 1892, Joan Lles i Victòria Anguera van prendre possessió de les escoles ho feren amb un salari de 825 pessetes anuals. Linyola havia superat el cens dels 1000 habitants i per la Llei Moyano els corresponia aquest sou.

Al 1905 es proposa suprimir les retribucions dels alumnes i els salaris dels mestres s'escalen en vuit categories, la categoria inferior era la vuit que tenia assignat un salari de 1000 pessetes i la categoria superior, la u amb 3000. L'ascens de categoria era per antiguitat, sense necessitat de canviar de lloc de residència ni d'escola. La proposta es féu efectiva al 1913 i els mestres de Linyola, Teresa Vila i Joan Lles, augmentaren el salari a 1000 pessetes. La R.O. de 8 d'agost de 1924 eliminà les categories inferiors, acabant l'escalafó a la categoria 7 amb un salari de 3000 ptes. i a la categoria primera li assignà 8000 pessetes.

El Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts de la Segona República posà el sou mínim a 3000 pessetes; mestres novells, interins i estudiants en pràctiques cobraven aquesta quantitat. Els mestres en propietat tenien el salari en funció de la categoria a la qual estaven adscrits.

EDIFICI ESCOLAR

Des que l'Ajuntament va ocupar les escoles de la plaça de l'Església perquè s'havia venut l'edifici que al llarg de segles tenia al Castell, el municipi convivia amb un problema permanent en la qüestió dels edificis, atès que no disposava de locals propis per a les dues escoles ni d'habitatges per als mestres i hagué d'espavilar-se llogant cases i locals desocupats. L'any 1861 s'inicia els tràmits per

construir un nou edifici destinat a escoles i habitatges dels mestres. La Inspecció d'Ensenyament Provincial en té notícia i vol instruir l'expedient per tal que s'aprovin les obres. Demanà a l'Ajuntament els planells i el pressupost i la resposta fou que no ho tenien, malgrat que l'arquitecte provincial feia un any que havia anat a prendre mides. Des d'Inspecció es recomanà fer les gestions pertinents davant del Governador per disposar dels documents.

Per pagar les obres comptaven amb la subvenció que els volgués donar el Governador, amb la "jova" que es faria al poble per portar els materials i amb els diners de la venda de l'edifici on hi havia l'escola de nenes "*...cuyo edificio es inservible para este objeto...*"¹²

Segurament no s'arribà a construir mai i les condicions de salubritat, d'higiene i de seguretat dels edificis continuaven sent molt precàries. Uns anys més tard, al juny de 1879, l'Inspector d'Educació Provincial visita les escoles i en el seu informe manifesta "*Llamo la atención de esa Ilustre Junta respecto de las malísimas condiciones que reúnen la escuela de niñas de Liñola.*", però l'economia de l'Ajuntament no permetia fer-se càrrec de cap despesa i en una reunió que van mantenir els membres del consistori, els de la Junta Local de Primera Ensenyança i l'Inspector s'acordà destinar els diners que tenien els mestres per a la compra de material "*... a la pronta reparación tanto en las escaleras como en las demás dependencias a fin de que desaparezcan las malas condiciones higiénicas y los peligros que pueden acarrear a las niñas la subida y bajada a dicho local y a la profesora las que tienen relación con sus habitaciones.*"¹³

L'escola dels nens era a l'engolfa d'una casa propietat del Sr. Miquel Padullés, situada a la plaça Àngel Guimerà i en el quadre resum de les dades de l'escola dels nens de l'any 1880, el mestre Esteve Figuera també qualifica l'estat de l'edifici de ruïnós i, a més, que no disposava de wàter.

Les nenes feien classe en una altra casa que pertanyia al Sr. Vilaltella, situada a pocs metres de l'anterior. Quatre anys després es traslladen a la casa d'Antoni Serra del carrer Major, número 23 i posteriorment a la casa de Felip Gasol del carrer Pati, número 39, al segon pis, que la tenia arrendada l'Ajuntament per 250 pessetes anuals.

El dia 8 de juny de 1887, l'Inspector de Primera Ensenyança es reunia amb els membres de la Junta Local de Primera Ensenyança per informar-los que era urgent arreglar les habitacions de la mestra perquè hi havia perill que passés alguna desgràcia. Quant a l'escola dels nens, els notificà la seva sorpresa en veure passar gent estranya per la classe i al preguntar sobre aquesta qüestió li van respondre que eren els inquilins, és a dir, els que hi vivien. L'Inspector demanà arreglar

12) ACPU. Ajuntament de Linyola. Acta de 14 de setembre de 1862. Ref. 360-36-T2-14.

13) AUB. Acta de 12 de juny de 1879. Lligall 19/5/2.

l'accés a la vivenda el més aviat possible i resoldre la contrarietat de circular gent estranya per la classe.

Els locals eren tan deficitaris que els mateixos propietaris es negaren a seguir llogant-los i per resoldre el contratemps, l'alcalde, Josep Gené, proposà construir un edifici per a les dues escoles. El 4 de febrer de 1894 la Corporació Municipal encomanà els plànols a l'arquitecte Celestí Carmany amb el compromís de pagar-lo de la partida que tenia l'Ajuntament per comprar una bomba d'aigua contra incendis. Les obres, tenien previst pagar-les arrendant les herbes del comú i establint un impost de 2 ptes. per jornal de terra, 3,5 per cada cavall, 75 per cada bou i cada home apte per al treball, treballaria 12 dies "a jova".¹⁴

Dos anys més tard les obres encara no havien començat i l'alcalde, ara Joan Lamarca, convoca tots els veïns per consensuar la urgència de la construcció de les escoles. És una obra prioritària per al poble i aproven destinar-hi una novena part dels cereals de totes les finques regables del terme. Per fer el seguiment i les gestions de les obres es creà una comissió de construcció integrada per regidors de l'Ajuntament.

Al desembre de 1898 s'han de suspendre les classes de les nenes per l'amenaça d'ensorrament del sostre; la reparació es va fer amb promptitud i al gener de l'any següent es van continuar les classes.

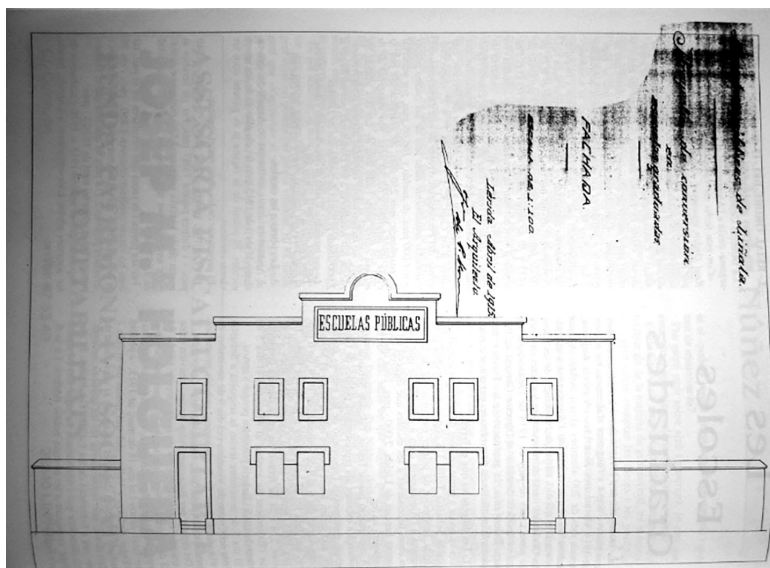
Les obres de l'escola nova anaven per bon camí, però, al gener de 1899, la comissió de seguiment comunicava a l'Ajuntament que s'havien esgotat els fons i per tant la construcció de les comunes i les galeries de les cases dels mestres s'haurien de pagar amb fons municipals. Oficialment es van inaugurar al 1904, tot i que al 1906 possiblement l'escola de nenes encara no era acabada en la seva totalitat perquè a l'acta de la Junta Local de Primera Ensenyança de 20 de desembre recull la queixa dels veïns del Carrer Domingo Cardenal per la brutícia i perjudici que produïa el local on anaven les 41 alumnes que no cabien a l'escola. El local no disposava de claveguera i l'escola desaguava al carreró.

No és sorprenent l'escrit del mestre Joan Lles adreçat a l'Ajuntament el 9 de maig de 1906, exposant que s'ha vist obligat a suspendre les classes perquè les bigues que sostenen el paviment del primer pis estaven molt insegures. El fuster Antoni Pedrós i els paletes Antoni Cascalló i Àngel Mayoral van reparar el sostre de l'escola amb un pressupost de 1000 pessetes.¹⁵

En previsió de la graduació de les escoles, al 1915 s'inicia el procés per construir un edifici nou. Provisionalment, a l'abril de 1916 es decideix habilitar el segon pis de l'Ajuntament per a fer-hi dues aules per les recents creades unitats de nenes i per ubicar les dues de nens es decideix partir l'aula mitjançant d'una

14) ACPU, Ajuntament de Linyola. Acta de 4 de febrer de 1894.

15) ACPU, Ajuntament de Linyola. Acta de 13 de maig de 1906. Ref. ACPU360-36-T2-28.

Projecte de l'escola nova. 1915. Font: Barret Picat

lona plegable.

Desconeixem si aquest projecte va arribar a bon port. Acabada la dictadura de Primo de Rivera, al 1930 es féu necessari millorar les escoles. L'epidèmia de febre tifoide que hi havia obligà a blanquejar totes les escoles i a la classe dels grans es construí una paret per separar el material de neteja de l'espai on es feia les classes; d'aquesta manera, l'estat higiènic d'aquesta millorà considerablement. I l'informe de l'estat sanitari de Linyola, fet per l'Inspector municipal, diu *“ les escoles son insuficients pel numero de nens, pel que s'han habilitat classes en dos habitacions de l'Ajuntament que son de capacitat deficient, mal orientades, amb poca llum, sense ventilació, molt fredes a l'hivern i molt caloroses a l'estiu. Inservibles en tots els sentits”*.

Tres anys més tard, al setembre de 1933, l'estat dels edificis escolars aconsellava que es tanquessin i es nomenà una comissió per gestionar que el Ministeri d'Instrucció i Belles Arts es fes càrrec directament de la construcció d'un nou edifici a la Plaça Planell. S'acordà demanar subvencions a la Generalitat de Catalunya o al Govern central i la creació d'una altra unitat per a cada sexe, passant de tres que n'hi havia a quatre, L'Ajuntament cediria els terrenys i assumiria el 8% del pressupost de l'obra, tal i com estava reglamentat. A l'abril de l'any següent es sol·licità a la Secció de Construccions Civils que assumís la redacció del projecte i l'arquitecte escolar de la província redactà un projecte d'escola nova amb 8 unitats pressupostat en 204.376 pessetes.

Les obres no van començar però el consistori municipal de 1935 continuava desitjant construir definitivament les escoles noves i els habitatges dels mestres. D'aquesta manera disposarien de les escoles velles per destinar-les a caserna de

la Guàrdia Civil. La realitat s'imposava i aquell any la matrícula augmentà considerablement, els mestres demanaven noves taules i més espai, els alumnes no cabien físicament a les aules i per sortir del pas i solucionar el problema de la massificació escolar, l'Ajuntament va decidir tirar el pis del mestre, Sr. Carrera, a terra i fer-hi dues aules més. Al mestre se li oferí que es busqués un altre habitacle i l'Ajuntament es faria càrrec del lloguer.

Per resoldre aquestes mancances, l'alcalde Gaspar Segura proposà una solució desesperada, dividir tots els pisos dels mestres per la meitat i d'aquesta manera les vuit unitats estarien juntes i degudament condicionades. Als mestres, els facilitaríen pisos llogats. Aquesta proposta no arribà a consolidar-se.

Al 1937 es crea interinament una unitat de nens i una de nenes al col·legi que s'havia confiscat a les monges al juliol de 1936. El 16 de febrer de 1938 el Negociat d'Ensenyament del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya decretà la creació definitiva de les dues unitats.¹⁶ Acabada la Guerra Civil, l'escola de les monges retornà a les seves propietàries.

A la dècada dels anys 50, els principis franquistes del nacionalcatolicisme su-meixen l'escola en una involució pedagògica que impedirà el progrés del poble i de tot el país.

Finalment, al 1963 comencen les obres per construir cinc aules i cinc vivendes per als mestres amb un pressupost de 1.090.740 pessetes i a l'octubre de 1967 es traslladaven les escoles al nou edifici. L'any següent van marxar les monges de Linyola i la matrícula de les escoles públiques s'incrementà, per la qual cosa es demanà l'ampliació de l'escola. A l'agost de 1978 es començà les obres d'una escola nova amb tots els serveis: menjador escolar, biblioteca, aula de pretecnologia, laboratori, sala de professors, etc. S'inaugurà el 1987.¹⁷

CONCLUSIÓ

La dotzena d'articles publicats per Esteve Mestre sobre l'ensenyament a Linyola publicats a la revista *Barret Picat*, són d'obligada lectura per fer un recorregut per l'ensenyament de Linyola en temps passats.

En aquest article s'ha volgut posar l'èmfasi en les dificultats i els conflictes, viscuts al llarg de dos segles, des dels diferents estaments per ajudar a entendre la complexitat i la dimensió de l'Educació tant a nivell individual com col·lectiu.

Les actuacions dels ajuntaments i el saber fer dels mestres i les mestres han determinat el futur i els valors culturals i educatius que s'han tramès de generació en generació als vilatans de Linyola.

16) DOGC de 18 de febrer de 1938

17) MESTRE, *Història de Linyola*, pàg. 234.